

ki. Komentatzen ari garen liburua ere, espero zitekeen baino «euskaldunago»a gertatu da: erdal zatia ez da euskarazkoaren itzulpen soil eta mekanikoa, erdal irakurlearen egoerara egokitua baizik, eta gehienbat bigarren maila batetan ematen da. Alde bonetatik salagarria iruditzen zait Arestiren *Obra guztiak / Obras completas*-en argitarazioa egin den modua: eskuineko orrialdea, hau da, testu nagusiari eman ohi zaiona, erdarazkoa da; euskarazkoa ezkerrekoan ematen da eta, bigarren tomoan, ezin nabarmenago ikus daitekeenez, askoz okerrago eta arduragabekiago konposatua gainera. Hitzaurreri dagokionez, itzulpena (zeina ez baita nirea) separatan (Detxepareren poemetan egin zen legez) edo maila askoz apalago batetan egingo zela agindu bazidan ere editoreak berak, azkenean (eta, noski, hitzik ere esaten ez zitzaidala), eskuineko aldean azaldu zen, beste aldean «bético euskal itzulpena» balihoa bezala. Liburuari begiraturik (Catalunyatik idazten dut), batek ez daki Aresti euskal ala erdal poeta bat den, nola egin den hitzaurrea eta abar. Azken finean eta besteak beste, ingeles edo errusiar poetak Madrilen argitaratzen diren era berean argitara da Aresti Euskal Herrian. Eta hori elebitasun omen den zerbaiten izenean.

Zer dugu Orixeren kontra **Zer dugu Orixeren alde**

*** JOXE AZURMENDI. **Zer dugu Orixeren kontra.** Azala: J. M. Telleria. — Aurkibidea: Orixeren interpretazio saio bat. — I. Zer dago Orixeren kontra? Erljio zale eta moralista. Orixeren euskal kontzientzia. Orixeren euskara. Baserritarkeria. Karaktere epikoa. Konklusio antzean. — II. Orixeren euskara dela eta. Anarkia. Garbi eta mordoilo. Beldur soluzioak eta trukoak. Garbitasun iluna, iheskeria, zehaztasun falta. Krea-zioaren mugak: Orixeren garbizaletasuna. Erdal hitzak. Orixeren bakartasuna. Hitz teknikoak, hizkera teknikoa. Azkenik, estiloaz. Orixeren mugak. Aintzindaria. Konklusio antzean. Jakin Liburu Sorta. Oñati-Arantzazu, 1976. 184 orrialde. 11 x 18. 225 pezeta.

*** JOXE AZURMENDI. **Zer dugu Orixeren alde.** Azala: J. M.

Telleria. — Aurkibidea: Argibidetxo batzu irakurleari. — III. «Euskaldunak». Baserri literaturaz. Letari-ko kronistarena dela eta. «Euskaldunak» poemaren errealismoaz. Lenin irakurri eta Orixe interpretatu. Gonbarazioak «Euskaldunak» poeman. — IV. Literatur aldetik: azterketa zati batzu. Mistikazko trilogia poetiko haundia. Irudi eta gonbarazio: Ama Lur. Deskribatzaile aparta. Kontu kontari: Santa Kruz apaiza. — V. Konklusio antzean. Jakin Liburu Sorta. Oñati-Arantzazu, 1977. 352 orrialde. 11 x 18. 325 pezeta.

Kritikotan erabiltzen dudan izartxoeren sistema biziki kritikatu du batek baino gehiagok, eta ez zentzurik gabe gainera. Niretzat laburbide bat besterik ez dira, eta ez dira, inola ere, «nota» bat jartzeko pentsatuak izan. Kritikotan ez nuke, inola ere orobat, inoren lanaren epaile gertatu nahi. Nire asmo bakarra irakurlearen (eta, egokitzen bada, idazlearen) gidari izatea besterik ez da. Ez da oso egiteko eroso, ez distiratsua, ez, azken finean, oso nire gogokoa. Baina tira.

Zer dugu Orixeren kontra-ri lau izartxo ezarri dizkiot; *Zer dugu Orixeren alde*-ri, berriz, hiru. Lehenengoa bigarrena baino «hobe»tzat hartzen dudala esan nahi du horrek? Bai zera, ez eta inola ere. *Zer dugu Orixeren kontra*-ren lau izarrek zera adierazi nahi dute, irakurle nahiz idazle bezala egungo euskal mugimenduan parte hartzen duen euskaldun (hori adierazi nahi nuen inoiz erabili nuen «euskaldun kulto» hartaz) orok irakurri beharko lukeen liburu bat dela, besterik ez. Eta nire ustez, noski. Eta hori bi arrazoiengatik. Lehenik, liburua idatzirik dagoen eragatik, are euskaraz ezer gutxi irakurri duenak ere (esperientziatzat diot hori) inolako nekerik gabe irakur dezakeen liburu bat delako. Bigarrenik, euskara eta euskalgintza dela eta, hazaldi berriko gazteok askotan antzertzen zaigun baino arrazoï gehiago eta, batera, gutxiago dugula ikusarazteko trebetasuna eta azkartasuna izan duelako. Gure hazaldiak burutu duen kritikaren alde onak eta, batera, gabeziak. Eraiki eta lortu ditugun gauza aipagarriak eta, batera, alferrik hondatu eta galdu ditugunak. Eta gainera, saiakera-liburu bat idazteko gorbataz jantzen ez den idazle-literato baten eskutik. Kito.

Zer dugu Orixeren alde besterik da: Orixe idazleari sarrera bat. Baina ez da azterketa akademiko bat. Azurmendik berak esaten digunez, «oraingu idazleak eskola ordezkatu beharrean gaude, eskola hobeak izan arte. Eskolan ematen ez dena eman beharrean gaude». Euskaldunok ez dugu euskal eskolarik, baina ez eta ere eskola-tradiziorik. Gure egoera ez da, eskola-tradizio bat izanik, mementu historiko jakin batetan hori gabe geratu den herri batena: gure hauzia ez da eskola birberegianatu behar dutenena, sortu behar dutenena baizik. Hor datza nire ustez Azurmendiren idazkera bereziaren gakoa. Eskolatik pasatu ez den eta jadanik pasatuko ez den irakurlearentzat (edo hobeki horrentzat ere) ari da. Beste zenbait, aldiz, «eskola-idazkera» bat itxuratzen saiatzen dira. Bi bideok ez dira kontrajargarriak, elkar-osatzaileak baizik.

Honekin elkarloturik aurkitzen den beste puntu bat ere gogoan eduki

bchar da. Euskal kulturgintza osoa, egoerak hartaraturik, emergentziatzko kulturgintza bat da oraindik ezinbestean. Horrela, gure literatur kritikak ere emergentzi lanen hainbat tasun agertzen ditu halaberrez. Hildo honetan, gure betebeharrak lehena oinogitura bat prestatzea da, hau da, erreferentzi puntu sare bat eraikitzea, gero lan zehatzagoren aurrerabidea posibletuko duena.

Gauzak horrela, denetik aurkituko du irakurleak *Zer dugu Orixeren alde*-n: literatur soziologia teorikoa («Lenin irakurri eta Orixe interpretatu» osoa, adibidez) eta praktikoa, azterketa formalistak, sarrera historikoak, dibagaketa guztiz sugeritzaileak (azken hau Azurmendiren iharduki solasalditarrari berez darion gauza) eta abar. Izan ere, Azurmendiren saioek, gau pare batetan etengabe eta eskutitz bat idazten den eran taxututako lanak dirudite (nola bestela Joxerena bezalako produkzio harrigarriki ugari hori?), gaia hartuz, utziz eta, zenbait dozena orrialde geroago, beste alde batetik berrartuz. Eta nik behintzat ez dut ihardunbide hori gaitzetsiko, besteak beste, autoreak idazten dituen helburuei egoki lotzen zaielako eta darabilen gaiari buruz erakusten duen ezaguera ia exhaustiboari (gonbaraketan eta paralerrotasunen zuhurtasunean, adibidez, nabari denari) bide eroso eskaintzen diolako.

Irakurlearen gidari izan, eskola ordezkatu, ahaztuegi dugun idazle bat birgureganatu. Ezin hobeki betetzen du zeregin hori Azurmendiren saioak. Ez guztioi baina bai bati baino gehiagori sortuko dio Orixe zuzenean eza-gutzeko grina. Eta Orixe irakurri nahi duenak, eta are gehiago Orixe aztertu nahi duenak, nahi-ta-ez hartu beharko du esku artean liburu hau, baina baita gerra aurreko euskaldungoaz eta literaturgintzaz oraindik erabiltzen ditugun lau topikoak baino zerbait gehiago jakin nahi duenak ere. «Baserri literaturaz» edo «Barne muinetan» zatietan egiten diren go-gotak lekuko. Aipamen berezi bat merezi du alde honetatik *Santa Kruz apaiza*-ri eskaintzen zaion estudioak; euskal prosaz arduratzen den orok irakurri beharko luke. Eta ez euskal prosak izan behar lukeenera heltzeko urrezko giltza bertan miraritsuki ematen zaigulako, ez horixe: Orixeren idazkeran gainbegiratu presazko batek ohartarazi ez digun zer ikasirik asko ikusarazten digulako baizik.

*** JON LARIZ. **Elurtzan datzaten zuhaitz enborrak**. Azala: Jose Luis Zalbide. Gero euskal liburuak. Bilbo, 1977. 236 orrialde. 11 x 18. 320 pezeta.

Mario Onaindia «*Brumaire*»ren *hamazortzia*-ren itzultzaile bezala ezaguna bagenuen ere, ez nuen espero *Elurtzan datzaten zuhaitz enborrak* bezalako nobela irakurgarri batez birplazaratuko zenik. Eta sorpresa ona izan dela aitortu behar dut alde aurretik.

Elurtzan datzaten zuhaitz enborrak elaberri lineal bat da, egituraz ia klasikoa. Burutik eginik dagoela dirudien gizon bat bere bizitzako zen-